

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

מל' - 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון מס' 51 שבט תשע"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת המנוח מיכאל בן יוכבד אבינו ל"ל

פרשת בשלח

העלון מוקדש לעילוי נשמת רבינו הגדול מרן הגרע"י זצוקללה"ה, ובו חידושים על הפרשה מספריו, ויה"ר שיהיה מליץ יושר בעדנו ובעד כל ישראל

ונאה מקיים, ואיך יתכן שיכתוב העובר על שלשה לאוין בכל יום, הא דדאי אויבים הוא דאפקוה לקלא וכו'.

ג. וכבר הקשה כן הריטב"א (יומא לח, ב), ותירץ שהאיסור להתיישב בארץ מצרים אינו אלא בזמן שישראל שרויים על אדמתם, אבל בזמן הזה שנגזר עלינו להיות נדחים בכל קצוי תבל, כל חוץ לארץ שווה, ואין איסור אלא כשיוצא מדעת מהארץ לחוץ לארץ. אך מרן הקשה שאי אפשר לומר כן בדעת הרמב"ם שפסק להלכה שמותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים, ומוכח שלדעתו הלכה זו נוהגת גם בזמן הזה.

וצריך לומר כפי שתירץ הריטב"א שם שאין זו מצרים הכתובה בתורה, שאותם עיירות כבר נתבלבלו ונחרבו, ואלו עיירות אחרות שנתיישבו לאחר מכן. וכן כתב המהריק"ש בהגהותיו לאבן העזר (סימן קכ"ח), שעיר אלקאהרה, היא קהיר, נקראת על שם המלך שבנאה, ואינה ארץ מצרים שבמקרא, אלא מלכות אחרת היא, ולכן כמה גדולי עולם שכנו בעיר אלקאהרה, ולא חששו לשלשה לאוין האמורים בתורה באיסור לשוב למצרים, ולכן בגט כותבין אלקאהרה הסמוכה לפסטאט מצרים, והיא צוען מצרים, שכן תרגם רב סעדיה גאון, לפני צוען מצרים, קבל פסטאט מצרים, ואומרים שהיא העיר החרבה שנקראת מצרים הישנה.

[ומכל מקום אלכסנדריא של מצרים היא בכלל האיסור, כמבואר בפירוש דברי הרמב"ם (פ"ה מהלכות מלכים). והמעשה של הגמרא (סוכה נא ע"ב) היה על יהודי אלכסנדריא של מצרים, ולכן נעשו מפני שעברו על האיסור להתיישב במצרים. אלא שלפי זה עדיין יפלא על כמה מגדולי עולם שהתיישבו באלכסנדריא של מצרים עד היום האחרון].

ד. ועוד תירץ לפי מה שכתב הרמב"ם (איסור"ב יב, כה) "כשעלה סנחריב מלך אשור ובלבל כל האומות ועירב אותם זה בזה, והגלה אותם ממקומם, ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם, וכן האדומים בערי אדום, וכן עמון ומואב, הותרו כולם לבוא בקהל ה', שכל הפורש מהם להתגייר חזקתו שפירש מן הרוב". ולפי זה מותר לגור בארץ מצרים. וכ"כ הסמ"ג (בלאוין רכ"ז) וז"ל "ויש לתמוה על כמה קהילות קדושות השוכנים במצרים, וגם הרמב"ם הלך לגור שם. ושמה טעמו מפני שכבר עלה סנחריב ובלבל כל העולם, וגם אנשי מצרים נתבלבלו, כדתיניא בתוספתא (קידושין פ"ה ה"ו) אמר לו רבי עקיבא למנימין (שהיה גר מצרי), טעית, כבר עלה סנחריב ובלבל כל העולם".

אלא שהרמב"ם עצמו (בפרק ה' מהלכות מלכים) אינו סובר כן, שהרי פסק בסנינא חריפא לאסור להתיישב בארץ מצרים ובאלכסנדריא. ומוכח שהלכה זו נוהגת גם בזמן הזה.

ה. ובשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' ע"ג) כתב שהעוקר דירתו מארץ ישראל לחוץ לארץ יחד עם אשתו ובניו, אף שדעתו לחזור לאחר זמן חייב לעשות יום טוב שני של גליות, שנחשב כאין דעתו לחזור, שאם לא כן, הרי כולנו דעתנו לחזור לארץ ישראל לדור שם, שהרי על זה הטעם אנו סומכים במה שאנו דרים במצרים, אף על פי שהתורה אמרה לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, ולא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, אלא משום

"כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד

עולם" (יד, יג)

בשו"ת יחווה דעת (ח"ג סי' פא) דן מרן זצוק"ל אודות שאלת עיתונאים דתיים, האם מותר לעיתונאים מישראל לנסוע למצרים כדי לעמוד מקרוב ולדווח על המשא ומתן לשלום בדיוני ועידת קהיר.

והנה כתב הרמב"ם (פ"ה ממלכים ה"ז) "מותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים, מהים הגדול עד המערב כנגד ארץ כוש והמדבר, הכל אסור להתיישב שם. ובשלשה מקומות הזהירה התורה שלא לשוב למצרים, שנאמר ולא ישוב את העם מצרימה, למען הרבות סוס, וה' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד. ונאמר והשיבך ה' מצרים באוניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה. ונאמר כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם".

ומקור דברי הרמב"ם בירושלמי (ריש פ"ה דסוכה) ובמבילתא (בשלח ג') "תני, רשב"י אומר, בשלשה מקומות הזהירו ישראל שלא לשוב למצרים, שנאמר לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, לא תוסיף עוד לראותה. שלש פעמים חזרו ובשלשתם נפלו, האחת בימי סנחריב, שנאמר הוי היורדים מצרים לעזרה, השניה בימי יוחנן בן קרח, והשלישית בימי טרכינוס". והמעשה של טרכינוס מובא בבבלי (סוכה נ"א ע"ב) שיהודי אלכסנדריא של מצרים שהיו שם בעושר וגדולה נהרגו כולם על ידי טרכינוס הרשע, וכל זאת מפני שעברו על הפסוק שאמר לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד [לפנינו בגמרא הגירסא: וכולהו קטלינהו אלכסנדרוס מוקדון. אבל הגר"א הגיה שצריך לומר טרכינוס. ובמראה הפנים בירושלמי (ריש פרק ה' דסוכה) כתב, שכן הגירסא הנכונה, כי הבקי בדברי הימים שלהם יודע שאלכסנדרוס מוקדון לא הרשיע כל כך].

ב. ולפי זה לכאורה יפלא על כמה מגדולי ישראל והרמב"ם וקהילות קדושות מדורי דורות שהתיישבו במצרים. ואמנם ב'כפתור ופרח' (פרק ה') כתב "שמעתי במצרים מפי הרב רבי שמואל מבני בניו של הרמב"ם שהעיד שהרמב"ם היה חותם שמו באגרותיו שנשלחו לקרית חוצות. הכותב העובר בכל יום שלשה לאוין של איסור לדור במצרים".

והדברים תמוהים מאד, לא יאומן כי יסופר, כי חלילה שרבינו הרמב"ם יעבור על איסורי תורה, ואף אם נאמר שהרמב"ם היה אנוס להישאר במצרים בהיותו רופא המלך והשרים, על כל פנים לא יתכן שיכתוב במו ידיו שהוא עובר על איסורי תורה, [ובאמת שכמה אחרונים סירבו להאמין סיפור זה על הרמב"ם. וראה בספר שבילי דעת (ח"ב דף פ"ט ע"א), שכתב, וכמה יתחמץ לבבינו על עדות זו שכתב הכפתור ופרח (הנ"ל), יען בידינו כמה אגרות מרבינו הרמב"ם, ולא מצאנו חתימה כזאת כלל ועיקר ע"ש. גם הגאון רבי אליהו ישראל אב"ד מצרים, בתשובה שהובאה בספר אבן ספיר (מאמר חיקור דין סימן י"ב, דף ל"ז ע"א), כתב על דברי הכפתור ופרח, ומי יאמין כי איש קדוש כרבינו הרמב"ם המפורסם וידוע שבכל מה שכתב בחיבוריו, הוא נאה פוסק

מורי יחיא בן שודיה אברהם ז"ל
פנינה בת לולוה אלוני ע"ה
ורדה בת יוסף גמליאל ע"ה

יהודית הילדה בת חוה ביטון ע"ה
מרדכי בן חנה ויוסף הצרפתי ז"ל
שלום בן סאלם ז"ל

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאוה בת תאגיה ע"ה
רחל בת סאלחה ע"ה ♦ צביה בת סרח ע"ה

שמכיון שאין בדעתנו להשתקע כאן לצמיתות אלא לגור שם, וכאשר תמצא ידינו נלך לארץ ישראל, לכן אין אנו עוברים על איסור זה".
וכן מתבאר ממה שכתב הרמב"ם (פ"ה מהל' מלכים ה"ח): מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה וכן לפרקמטיא. ואין איסור אלא להשתקע שם. ואין לוקים על הלאו הזה, משום שבעת הכניסה עדיין מותר הוא, ואם יחשוב לישב ולהשתקע שם אין בו מעשה, ולא שאין בו מעשה אין לוקים עליו ע"כ. ומקור דבריו בירושלמי (סנהדרין פרק י' הלכה ח'), לשיבה אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה ולפרקמטיא. ומבואר מזה שהאיסור הזה אינו אלא במי שמתישב שם על מנת להשתקע.
ו. וכן כתב עוד הרדב"ז בפירושו לרמב"ם (פ"ה מהלכות מלכים ה"ח) "ואם תאמר תקשה לרבינו הרמב"ם שהרי נשתקע במצרים, ויש לומר שאנוס היה על פי המלכות, כי היה רופא למלך מצרים ולשרים. וסיים, ואני גם כן נתיישבתי שם זמן מרובה ללמוד תורה וללמדה, וקבעתי שם ישיבה, ובאופן כזה מותר, ושוב זכיתי ובאתי לירושלים".
ואם כן הרב ברור שעיתונאי ישראל היוצאים למצרים לזמן מסוים, על מנת לחזור לישראל, אין בנסיעתם למצרים שום חשש איסור כלל.

"והמים להם חומה מימינם ומשמאלם" (יד, כט)

בשו"ת יחווה דעת (ח"ה סי' א') הביא את דברי הרע"ה זקנים מבעלי התוספות (כאן) "והמים להם חומה, שהיה גביראל מכריז ואומר למים שבימינם של ישראל, הוזהרו בישראל שעתידיים הם לקבל תורה מימינו של הקב"ה, שנאמר מימינו אש דת, למו. וחוזר ואומר למים שבשמאלם הוזהרו בישראל שעתידיים הם להניח תפילין בשמאלם וכו'. וחוזר ואומר למים שלאחריהם, הוזהרו בישראל שעתידיים הם להתעטף בציצית מאחוריהם, והמים היו נעשים חומות".
וסיימו התוספות "ולפי המדרש הזה היה נראה שהמתעטף בציצית צריך להשליך הציציות לאחוריו. ולי נראה שאינו צריך, שזה שאמרו כן במדרש, היינו בשעת עטיפת הטלית, שבאותה שעה כל הטלית והציציות מאחוריהם".

"קח צניצת אחת ותן שמה מלא העומר מן" (טז, לג)

בנשמת אדם (כלל קנב סימן א') כתב, שאף שבני ישראל בירכו על המן ברכת המזון, וכמו שאמרו במס' ברכות (מח, ב) "משה תיקן להם לישראל ברכת הון", מ"מ בודאי לא בירכו עליו המוציא לחם מן הארץ, שאינו נקרא 'מן הארץ' כיון שאינו מחובר לקרקע.
ובשו"ת יחווה דעת (ח"ו סי' יב') הביא מרן את דברי רבי יהודה החסיד בספר חסידים (עמ' שצט) שכתב, "על המן היו מברכים הנותן לחם מן השמים. וכן אליהו הנביא היה מברך כן על עוגת רצפים".
ב. ובספר בני יששכר (מאמרי השבתות מאמר ג') כתב בשם רבינו מנחם עזריה מפאנו, שלעתיד לבוא בסעודת לוויתן יוציאו להם צניצת המן שנגנו על ידי יאשיהו (יומא נב, ב) שנקרא לחם, שנאמר הוא הלחם אשר נתן ה' לאכלה, למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר, וכתב הרמ"ע, שיברכו על המן המוציא לחם מן השמים.

והעיר על זה הבני יששכר בשם הרה"ג המקובל מהר"ר ישראל דוב, שיש לומר שלא בירכו על המן כלל, כי הוא לחם אבירים הנבלע ברמ"ח איברים [כמנין 'מחספס'] (יומא עה, ב), וכל עיקר הברכה היא כדי לברור ניצוצין להפרידם מפסולת, וזה לא שייך במן. ואולי לא כתב כן הרמ"ע אלא לגבי לעתיד לבוא, אבל המן שבמדבר לא היה צריך ברכה כלל.
ג. והנה מבואר בדברי הספר חסידים שגם במדבר בירכו על המן המוציא לחם מן השמים, וכדברי הרמ"ע. וכן מבואר בזוהר הקדוש פר' בשלח (דף סב ע"ב) "כד הוה נחית מנא לתתא הוה מתפרש גלידין גלידין ואקריש לתתא, דכתיב דק ככפור על הארץ. וכל אינון בני מהימנותא נפקי ולקטי ומברכין שמא קדישא עליה, וההוא מנא הוה סליק ריחין דכל בוסמין דגן עדן וכו', ובכל טעמא דאיהו בעי טעים ליה ומברך למלכא עילאה קדישא וכדין מתברך במעו"י וכו'".
ובספר גן רוה (בדברי חנוך דף סד ע"ג) העיר, שהרי נאמר במן "וטעמו כצפיחית בדבש", ואם כן היו צריכים לברך עליו בורא מיני מזונות.
ד. אולם רבי חיים פלאגי' בספר נפש חיים (מערכת מ' אות קו) כתב בשם קדוש אחד מרבני אשכנז הרה"ג רבי מרדכי הלוי, שאמר לו שנראה בעיניו שישראל בירכו על המן המוציא לחם מן השמים, וכתב, שהפסוק מסייעו, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים.

והוסיף, שבספר חומת אגף (תהלים עח) כתב בשם רבינו אפרים, שהמן היה כגרעיני חיטה מגובל כעיסה בלולה במים רבים, וכמו שכתוב ודגן שמים נתן למו, ומקריבים ממנו למנחות ולחם הפנים, וסיים הגאון רבי חיים פלאגי', שאף שכתוב וטעמו כצפיחית בדבש, ונאמר והיה טעמו כטעם לשד השמן, והרי הוא כפת הבאה בכסנין, שמברכים עליו בורא מיני מזונות, מכל מקום גם פת הבאה בכסנין אם קובע סעודתו עליו מברך המוציא וברכת המזון, כמו שכתב בשלחן ערוך (סימן קסח סעיף ח'). ובשילם היה קביעות סעודה על המן, שלא היה להם פת אחר. ומכיון שמבואר (ברכות מח:): שמשה תיקן לישראל ברכת הון בשעה שירד להם מן, ממילא היו מברכים מתחלה ברכת המוציא.
ה. והגאון רבי יוסף ענגיל בגליוני השי"ס ברכות (מח:): הקשה במה שאמרו משה תיקן לישראל ברכת הון בשעה שירד להם מן, שהרי לא היה לחם של חמשת מיני דגן, רק בריה בפני עצמה, ואף שטעמו בו טעם לחם, משום טעם לבד אין סברא שיתחייבו לברך ברכת המזון. וצריך לומר דס"ל כמו שאמרו ביומא (עה) שכל המינים טעמו במן טעמן וממשן. ולכן שפיר היו חייבים לברך ברכת המזון כמו על לחם ממש.
ו. והגאון רבי אהרן לוי בספר ברכת אהרן (פ"ק דברכות מאמר פה) הביא דברי הבני יששכר הנ"ל, וכתב שיש סמוכין לדבריו שלא היו מברכין על המן כלל מלשון השי"ס (ברכות לה) שאסור ליהנות מהעולם הזה בלי ברכה, והרי המן לא היה מהעולם הזה אלא מהעולם הבא, וכמו שכתב המהרשי"א (חגיגה יב:), וממילא אין חיוב ברכה עליו. וזהו שנא' "ויאמרו איש אל אחיו מן הוא", כלומר, ששאלו לדעת מה יברכו עליו, כי טעמו בו טעמים שונים, והשיב להם משה הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה, שהשפיע עליהם ממעון קדשו, ופטור מברכה. וכתב מרן שאין זה מוכרח, וכבר נתבאר בזוהר הקדוש שהיו מברכים עליו וכנ"ל.

האזינו לשיעורים בהשקפה ובפרשת השבוע מאת הרב ראובן גולן ב'קול הלשון' בטל' 03-6171001

שיחה לפרשת בשלח בנושא "אשת חיל" - גודל מעלת האשה וחלקה בתורת בעלה ובניה [הקש: 1-1-2-48-1-2-2-4]

שיחה לפרשת יתרו בנושא "כבוד חמיו וחמותו" [הקש: 1-1-2-48-1-2-2-5]

לשיחות חדשות משנה זו על הפרשיות שעברו יש להקיש 1-1-2-48-1-1

ניתן להשיג את השיעורים והשיחות בעמדות המחשב של 'קול הלשון' בכל רחבי הארץ

לע"נ יחיאל זכריה בן אברהם ז"ל ♦ המנוח אהרון בן נחמיה ז"ל ♦ אליהו בן רבקה ומשה שמחי ז"ל

תמר בת סעדה שלום ע"ה
רחל בת ג'ריה אוזן ע"ה
סוזאן סולטנה בת שמחה אדרי ע"ה

הדס בת מלכה ע"י קארין תח'
מטילדה בת שרה ויטמן עוז ע"ה
גייראן רבקה בת מלכה אליהו ע"ה

חנה בת סאלם ג'יראפי ע"ה
ארנונה בת שלמה ע"ה
מנחם צבי בן יעל ויטמן עוז ז"ל